

Jaké směřování naznačují nové katechetické směrnice v České republice?

MARIE ZIMMERMANNOVÁ

V dubnu tohoto roku schválila Česká biskupská konference Dokument o směřování katecheze a náboženského vzdělávání v České republice, který nahrazuje s účinností od 1. září 2015 Katechetické směrnice ČBK z roku 1994. V tomto článku se pokusíme nabídnout odpovědi na otázky: Co přináší tento dokument nového? V jakém smyslu můžeme hovořit o obnově katecheze a náboženského vzdělávání u nás? Jak se má projevit misijní proměna, ke které vybízí papež František? Odpovědi budeme hledat s ohledem na současnou katechetickou praxi, která je stále z velké části výsledkem předchozího vývoje. Z toho důvodu je první část článku věnována vývoji v letech 1920–1989.

V jakém smyslu jde o obnovu katecheze a náboženského vzdělávání?

Úsilí o „obnovu“ může vyvolávat dojem, že je třeba „špatnou“ praxi nahradit novou a napravit chyby, ke kterým došlo. V případě výchovy a jiných procesů, které se týkají lidské společnosti, je tomu jinak. Potřebu obnovy obvykle vyvolává změna vnějších podmínek a rostoucí poznání a porozumění realitě.

Obnova zahrnuje několik procesů: promýšlet a popsat nové cíle a na jejich základě zpracovat novou koncepci; v jejím duchu znovu ožивovat a posilovat dobré, nabídnout nové přístupy; trpělivě pro to vše získávat a proškolovat ty, kteří se katechezi a náboženskému vzdělávání věnují v praxi. Již při přípravě koncepce je třeba rozlišit, co je ve stávající praxi dobré a v čem je třeba zachovat kontinuitu; co je překonané a kde je proto třeba dosavadní praxi ukončit a pokusit se o novou.

Obnova nicméně znamená přiznat i některé chyby a hledat cesty, jak jejich důsledky napravit nebo se jich alespoň do budoucna vyvarovat. Následující řádky však nemají být hodnotící. Jejich účelem je nejprve přiblížit dosavadní vývoj katecheze a náboženského vzdělávání u nás přibližně za posledních sto let (od roku 1920), a poté ukázat, jaký směr nabízí nový *Dokument o směřování katecheze a náboženského vzdělávání*

v *České republice* (dále DSKNV). Ten neformuluje nějaké nové, dosud neznámé cíle, ale vychází z poslání církve být „znamením a nástrojem vnitřního spojení s Bohem a jednoty celého lidstva“ (LG 1) a přibližuje již osvědčené principy, které církev pojmenovala ve svých stěžejních katechetických dokumentech a v exhortaci *Evangelii gaudium* a na kterých je třeba novou koncepci založit.

Několik poznámek k pramenům

Charakteristika dosavadního vývoje, který je složitou skutečností, by nebyla možná bez shromáždění a předzpracování poměrně velkého množství informací.¹ Z vývoje katechetiky a také na základě vytvořených pomůcek a četnosti jejich rozšíření lze usuzovat na katechetickou praxi.²

Vývoj katechetiky lze popsat různým způsobem. Ve studii, o kterou se opírá tento článek, je zvoleno sledování proměn prvků, jimiž lze katechezi charakterizovat. Jsou to: identita, adresáti a místo katecheze v pastoraci a identita a osobnostní předpoklady katechety; metodologie a organizace katecheze; obsah a cíle katecheze.³ Nebudeme se zabývat celou šíří přístupů, které se v dějinách katecheze a náboženského vzdělávání u nás vyskytly. Zaměříme se na dvě skutečnosti: 1. jak byla katechetika vyučována na teologických fakultách, kde byli připravováni na svoji pastorační praxi budoucí kněží; 2. které inovativní přístupy se v katechetické praxi vyskytly a v čem spočívaly.

Než budeme pokračovat, je třeba vyjasnit vzájemný vztah katechetiky a náboženské pedagogiky, neboť se v současné praxi setkáváme s oběma

¹ Tuto činnost jsem vykonala a zpracovala do studie *Vývoj katechetiky v České republice v letech 1920–1994*, která je v současné době připravena k tisku jako samostatná publikace. V roce 2010 byla obhájena v širší verzi jako licenční práce na KTF UK Praha.

² Přehled katechetických pomůcek používaných do roku 1994 obsahují přílohy licenční práce zmíněné v předchozí poznámce. Na četnost lze usuzovat podle nákladu a počtu vydání. K novým pomůckám vydaným po roce 1994 byla vydána studie: FOJTÍKOVÁ-ROUBALOVÁ, Marcela; JABLONSKÝ, Tomáš. *Didaktické pomůcky ve výuce náboženství a katechezi*. Ružomberok: Verbum, 2015.

³ Toto členění vychází z publikace ALBERICH, DŘÍMAL. *Katechetika*. Praha: Portál, 2008, s. 8.

obory,⁴ zatímco ve sledovaném období 1920–1989 tomu bylo jinak. Katechetika je dnes teologickým oborem s významnou pedagogickou dimenzí, náboženská pedagogika vychází z pedagogických výzev. Katechetika je odbornou reflexí katecheze, kterou chápe jako výchovu křesťanské víry. Má člověku pomoci poznat a přijmout Boží nabídku, napomáhat k vytvoření a zrání vztahu k Bohu až k přilnutí k jeho osobě a přijetí všech výzev, které z toho vyplývají. Z pedagogického pohledu uplatňuje princip věrnosti Bohu a člověku, tzn.: 1. inspirace Boží pedagogií a z ní odvozené pedagogiky víry; 2. poznání člověka prostřednictvím humanitních věd. Náboženská pedagogika nemá v jednotlivých zemích zcela stejnou koncepci. U nás je v současné době zaměřena na dialogické utváření křesťanské identity ve světonázorově pluralitní společnosti. Boží zjevení, jak jej poznává teologie, chápe jako zdroj poznávání pravdy a počítá ovšem také s jinými zdroji včetně multikulturní teologie.⁵

Pojem „katechetika“ je chronologicky starší.⁶ S pojmem „náboženská pedagogika“ se můžeme setkat v české odborné literatuře až v první polovině 20. stol. v souvislosti s hledáním uplatnění nových pedagogických metod ve výuce náboženství. Oba pojmy byly chápány jako synonyma. Ve výuce na fakultách se až do 90. let zachoval název „katechetika“, vedle níž byla vyučována i obecná pedagogika a didaktika orientovaná na výuku náboženství. K obnově teologické dimenze katechetiky došlo ve 40. letech 20. stol., během období totality se však tento trend z oficiální výuky na fakultách vytratil, neboť v této době nebylo možné rozvíjet teologické obory ani pastorační standardním způsobem.

Poslední poznámka se týká pojmů „katecheze“ a „náboženské vzdělávání“. Jejich rozlišení je jasně formulováno až v DSKNV. Dříve se tyto pojmy volně zaměňovaly. Pro charakteristiku vývoje v období do roku

⁴ Např. na Katolické teologické fakultě UK v Praze je vyučována katechetika, na Teologické fakultě JU v Českých Budějovicích je vyučována náboženská pedagogika a na Cyrilometodějské teologické fakultě UP v Olomouci jsou vyučovány oba obory.

⁵ Srov. MUCHOVÁ, Ludmila. *Budete mými svědky*. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2011, s. 7–8.

⁶ V Rakousku-Uhersku byl používán od zařazení pastorační teologie do studijních plánů teologických fakult, tj. od roku 1774.

1989 používáme pojem „katecheze“, protože je z něj patrné, že se jedná o činnost, jejímž účelem je výchova křesťanské víry katolického vyznání. Pojmy „náboženství“ a „náboženská výchova“ se týkají náboženství jako projevů nejen víry křesťanské, ale víry obecně náboženské.

Vývoj katechetiky vyučované na teologických fakultách v období 1920–1989

Společenské prostředí počátku tohoto období bylo poznamenáno předchozím rozpadem Rakouska-Uherska a všemi projevy, které provázely První československou republiku po osamostatnění. Církev a její činnost byla zpočátku cílem kritiky, avšak vztah mezi společností a církví se postupně zlepšoval. Střety, ke kterým docházelo, měly základ v postupujícím procesu sekularizace.⁷ V rámci našeho tématu stojí za pozornost tendence stavět proti sobě vědu a víru, umožnit rozlukou manželství a provést tzv. laicizaci školy, do které měla být zavedena tzv. „laická morálka“.⁸

Výuka katechetiky probíhala až do roku 1948 na pražské a olomoucké bohoslovecké fakultě a v diecézních seminářích.⁹ Na fakultách působili ve sledovaném období profesori Josef Hronek (Praha), Václav Kubíček a František Tomášek (oba Olomouc),¹⁰ kteří byli hlavními protagonisty katechetické formace budoucích kněží a katechetů-laiků a zároveň byli i autory četných katechetických pomůcek. Zvláště moravští profesori ovlivnili velmi významně podobu katecheze v moravských i českých diecézích na dlouhá desetiletí. O katechetické praxi tohoto období svědčí též katechetické publikace profesorů bohosloveckých diecézních učilišť.

⁷ Srov. např. FASORA, Lukáš; HANUŠ, Jirí. *Sekularizace českých zemí v letech 1848–1914*. Brno: CDK, 2007.

⁸ Srov. např. MAREK, Pavel. *Církevní krize na počátku První československé republiky*. L. Marek, 2005.

⁹ Srov. NOVOTNÝ, Vojtěch. *Katolická teologická fakulta 1939–1990. Prolegomena k dějinám české katolické teologie druhé poloviny 20. století*. Praha: Karolinum, 2007.

¹⁰ O každém ze jmenovaných vznikla v uplynulých letech samostatná monografie s představením jejich životopisů a odborného díla: ZIMMERMANNOVÁ, Marie. *ThDr. Josef Hronek jako katechetik a pedagog*. Praha: Karolinum, 2015. HOŠŤÁLKOVÁ, Marta. *P. Václav Kubíček jako katecheta a katechetik*. Olomouc: MCM, 2007. DŘÍMAL, Ludvík. *František Tomášek jako katecheta dětí a mládeže*, Olomouc: MCM, 2002.

Za všechny jmenujme Josefa Staňka (Brno) a Karla Rebanu (České Budějovice). Je třeba vyzdvihnout přístup Karla Rebanu k liturgické výchově a k aktivnímu zapojování dětí a mladých lidí do apoštolátu.¹¹

Společenské změny po roce 1948, kdy docházelo postupně k omezování a posléze k zabraňování veřejné pastorační činnosti církve kromě bohoslužeb, měly mimo jiné za následek i zastavení vývoje v katechetice a roztržštění katechetické praxe. Pražská a olomoucká teologická fakulta byly na univerzitách zrušeny a byla zřízena jedna Římskokatolická Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta v Praze se sídlem v Litoměřicích.¹² Po smrti Josefa Hronka (1954) byla katechetika vyučována teology jiných oborů s výjimkou Stanislava Nováka v letech 1969–1979, Vladimíra Kryštofského (1968–1974 v Olomouci) a Hynka Wiesnera (1983–1990).

Doc. Stanislav Novák sepsal pro své studenty skripta. Jejich obsahem je však stručný výtah z publikací *Katechetika* od Dr. Kubíčka a *Činná škola* od Dr. Tomáška. Toto pojetí katechetiky nereflktuje změny, ke kterým došlo v církvi a v české společnosti v období, kdy byla skripta vydána. Skripta Dr. Kryštofského *Teorie duchovní správy nedospělých* pro výuku katechetiky ukazují, že autor sledoval soudobé trendy, ze kterých si vybírá nové pohledy. Projevil znalost jak *Všeobecného katechetického direktoria* (1971), tak i tzv. Holandského katechismu.¹³ Nové přístupy však klade vedle starých, a proto tato skripta působí poněkud nesourodým dojmem. Nedochází v nich k propojení starých a nových poznatků. Rovněž změněná situace v českých zemích není příliš reflektována.

Identita, adresáti a místo katecheze

Na teologických fakultách byla katecheze po celé sledované období představena téměř výlučně jako vyučování náboženství dětí, středoškoláků

¹¹ Karel Reban publikoval články na toto téma ve 40. letech v časopisech *ČKD* a *Logos*.

¹² V letech 1968–1974 byla otevřena pobočka v Olomouci. Srov. NOVOTNÝ, Vojtěch. *Katolická teologická fakulta 1939–1990*.

¹³ Knihovna Libri prohibiti v Praze obsahuje pod č. VNM 13604 (I) a (II) samizdatový překlad Holandského katechismu, kde je jako autor uveden Vladimír Kryštofský. Tento katechismus je průlomovou prací vydanou holandskou biskupskou konferencí v roce 1966 díky svému pojetí katecheze jako „Zvěstování víry“ s ohledem na adresáty textu.

a učňů. Zpočátku byla výuka náboženství doplňována formou náboženských cvičení, v nichž šlo zejména o získání návyků k modlitbě, účasti na mši svaté a tzv. „užívání svátostí“, zejména svaté zpovědi. Obě formy se odehrávaly ve škole. Výuka byla nazývána školní katechezí. Rozlišování mezi katechezí a náboženským vzděláváním v dnešním slova smyslu neexistovalo. Vyučování náboženství se děti účastnily povinně, školské zákony a předpisy však poskytovaly rodičům stále více možností odhlásit dítě z výuky náboženství. Náboženská cvičení byla ze strany státu zdobrovolněna. Dospělí byli vzděláváni formou kázání.

Výše jmenovaní katechetici nezůstali u úzkého pojetí katecheze jako školního předmětu. Kubiček zdůrazňoval výchovnou složku a psal o duchovní správě dětí ve škole. Tomášek rozvíjel i jiné formy pastorace, které měly přispívat k zájmu dětí o náboženské vzdělávání a k jejich náboženské výchově (např. besídky pro děti v mimoškolním prostředí). Hronek se věnoval navíc katechezi v rodině a zvláště liturgické katechezi a přípravám ke svátostem. Pro starší žáky doporučoval exhorty a duchovní cvičení jako doplnění školního vyučování. V jeho díle najdeme i učebnice zaměřené na dospívající, kteří neprošli výukou náboženství ve školním věku, neměli základ v rodině a o vyučování náboženství projeví zájem později.¹⁴

Novákova skripta *Katechetika* (1970) svědčí o identitě katecheze chápáné jako náboženské vyučování a výchova dětí, a také jako o umění, jak vést člověka ke svatosti. Také Kryštofský ve skriptech z roku 1972 považuje za hlavní adresáty katecheze děti.

Identita a osobnostní předpoklady katechety

Až do druhé světové války byli katechety především kněží. Někteří byli pro tuto službu přímo vyčleněni. S prvními kurzy pro katechety laiky se setkáváme již ve 30. letech, obnoveny pak byly po válce.

Katecheze patří podle Kubíčka, Hronka a Tomáška k nejdůležitějším úsekům pastorační činnosti. Vyplývá to z výzvy Ježíše Krista zaznamena-

¹⁴ Tyto informace vycházejí z výše zmíněných monografií o jednotlivých katechetických.

né v evangeliích. Tento požadavek přísně zavazuje duchovní správce k péči o katechezi. Cestu ke zvyšování efektivity katecheze vidí katechetici nejen ve změně pedagogických metod, ale zejména v osobnosti katechety. Vysoké nároky kladou zvláště na jeho další vzdělávání, kde předpokládají permanentní sebevzdělání, a na velmi pozitivní přístup katechety k dětem (Tomášek, Hronek). Kubíček projevuje nedůvěru vůči rodičům a ostatním vychovatelům; katechetu dětí staví do role téměř jediného zachránce dítěte.¹⁵

Katecheté měli k dispozici osnovy a učebnice. Hotové scénáře vyučovacích hodin nebylo dlouho zvykem publikovat, dokonce to bylo považováno za škodlivé. K praxi sepsat podrobné scénáře přistoupili až prof. Jan Staněk a vikář Josef Ressler ve 40. letech 20. století.¹⁶

Metodologie a organizace katecheze

Již v době Rakouska-Uherska katecheti prosazovali změnu ve vyučování. Došlo k tzv. pedagogické obnově katecheze. Výuka katechismu formou otázka – odpověď byla u nejmladších dětí nahrazena tzv. biblickou dějeppravou a pro starší děti byla zavedena vedle výuky katechizmu také liturgika, mravouka a církevní dějiny. Ke všem těmto předmětům byly vydávány odpovídající učebnice. K biblickým dějinám vznikaly sady uměleckých školních obrazů. Václav Kubíček se stal propagátorem tzv. *mnichovské metody*, která kladla důraz nejen na znalosti žáků, ale také na jejich „uživotnění“, tj. „dopravu“ do života. Tato metoda u nás zapustila hluboké kořeny a její přístup se projevuje dodnes zejména v metodických scénářích zaměřených na praktické mravní jednání, které se odvozuje přímo z biblického textu, aniž se brala v úvahu jeho exegeze.¹⁷

¹⁵ Srov. KUBÍČEK, Václav. *Katechetika*. Olomouc: MCM, 1939, 2. vyd., s. 17–20.

¹⁶ Rozsáhlého využití se zřejmě dostalo publikacím: RESSL, Josef. *Katechese*. Bohuslav Rupp, 1947. Obsahovala podrobné scénáře k učebnicím Hronka a Kubíčka; STANĚK, Jan. *Děti žádaly sobě chleba*. Brno: Brněnská tiskárna, 1946. Obsahovala vypracované katecheze k přípravě na 1. svaté přijímání dětí.

¹⁷ Srov. např. ALBERICH, DRÍMAL. *Katechetika*, s. 80.

Druhou metodou, která u nás dosáhla velkého ohlasu, byla tzv. *eucharistická metoda* podle belgického kněze blah. P. Eduarda Poppeho, kterou u nás představil a aplikoval František Tomášek. Jejím cílem bylo motivovat děti ke křesťanské askezi a k životu z eucharistie.¹⁸ Dodnes se můžeme setkat s některými pomůckami pro tuto metodu, jako jsou nálepky a pracovní listy s křesťanskými symboly, do kterých se nálepky lepily za asketické skutky nebo svaté přijímání. Nápad k přípravě dětí na Národní eucharistický kongres 2015 na vytvoření plakátů s nádhernými monstrancemi ozdobenými dobrými skutky dětí z různých farností odpovídá přístupu této metody. Její použití dnes nemusí být jednoznačně pozitivní. Provedení může „sklouznout“ k soutěživosti, k povrchnímu sběru dobrých skutků, kterého se děti časem přesyťí, a zejména k často nevědomému upřednostnění vlastního úsilí před Božím působením.

Tomáška i Hronka oslovila také *činná škola Marie Montessoriové*. Tomášek o ní vydal stejnojmennou publikaci, zatímco jeho předchůdce Kubíček tuto a jiné aktivizační metody odmítal z důvodu málo efektivního využití času k výuce. O rozšíření této metody u nás mi není nic známo. Dnes se k nám metoda Montessoriové pomalu vrací s programem Katecheze Dobrého pastýře, který však vznikl až po smrti její autorky.

V díle Josefa Hronka se setkáme s výčtem a klasifikací celé řady dalších moderních pedagogických metod. U jednotlivých metod zkoumal jejich přednosti a přínos pro využití v katechezi, a také jejich úskalí. Metodu chápal jako cestu a prostředek k řízení učebního postupu žáků, který má vést k cíli danému učební osnovou.¹⁹ Tomášek se zaměřil na motivaci žáků k učení.²⁰

¹⁸ Srov. TOMÁŠEK, František. *Eucharistická metoda náboženského vyučování*. Olomouc: Lidové knihupectví a nakladatelství, 1937.

¹⁹ HRONEK, Josef. O moderních snahách ve vyučovací praxi a výchově náboženské. Vznik, zásady a cíl nových katechetických method. In *Časopis katolického duchovenstva*, 1948, č. 2, s. 33–44; č. 3, s. 153–170.

²⁰ TOMÁŠEK, František. *Učitel náboženství a zájem dětí*. Olomouc: Velehrad, 1941.

Obsah a cíle katecheze

Vyučování bylo systematické a obsah vymezovaly osnovy, jak je tomu dodnes. Do vydání celostátních osnov v roce 1996 se mohly užívat i osnovy diecézní. Do konce 40. let se používaly učebnice schválené příslušným ordinariátem a Ministerstvem školství. Jednotlivé diecéze mohly používat různé učebnice pro jednu cílovou skupinu od různých autorů. Některé učebnice byly vytvořeny i před desítkami let a byly několikrát inovovány.²¹ Oproti dnešnímu stavu stojí za zmínku samostatná výuka liturgiky a církevních dějin, s nimiž se v dosud platných osnovách pro výuku náboženství dětí již v takovém rozsahu nesetkáme.²² Dnešní stav již neodpovídá systému rámcových a školních vzdělávacích programů, které byly ve školství zavedeny, proto je třeba vytvořit nové dokumenty. Jejich přípravu si vyžaduje i velmi rozmanité složení cílových skupin a další okolnosti, které budou zmíněny v poslední části článku.

Důrazy na cíle katecheze se u předních katechetiků lišily. Václav Kubíček působil velmi prakticky. Soustředil se na to, co je pro život zvláště potřeba: naučit děti modlitbě a zbožné účasti na mši svaté, prožívat církevní rok a vychovávat je k cudnosti. Tomášek zdůrazňoval duchovní vedení a pěstění charakteru dítěte, normování přirozených nižších zájmů dětí k vyšším cílům a získání zájmu dětí o náboženství tak, aby se i po opuštění školy dále samy vzdělávaly. Hronek uvádí, že žáci mají být vedeni tak, aby náboženské pravdy nejen poznali, ale rovněž je vírou přijali, správně hodnotili a byli ochotni podle nich jednat. Specifikuje jednotlivé cíle podle věku dětí. K cílům na vyšším stupni střední školy také patří, aby se žáci seznámili s Písmem svatým, jeho strukturou, krásou a významem a četli z něj úryvky. Mravouka má být probírána v souvislosti s četbou Písma a církevní dějiny se zřetelem ke kulturní činnosti církve. Zmiňuje i zájem o nekřesťanská světová náboženství. Tento Hronkův přístup zůstal na dlouhá desetiletí zapomenut.

²¹ Příklad Podlahova katechismu – původně překlad rakouského.

²² Srov. ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. *Osnovy k výuce náboženské výchovy římskokatolické církve v 1. – 9. ročníku základní školy*. Praha, 2004. Osnovy schválila ČBK na 49. plenárním zasedání dne 9. 4. 2003 a MŠMT dne 2. 6. 2004 s platností od 1. 9. 2004.

Inovativní přístupy v katechezi a náboženském vzdělávání v dílech českých teologů v období 1920–1989

Novou metodu z pohledu obnovy teologické dimenze katecheze můžeme zaznamenat u autorů, kteří se inspirovali dílem několika profesorů z Innsbrucku, a to zejména bratří Rahnerů a Josefa A. Jungmanna, protagonistů kérygmatické teologie.²³ Z této teologie vzešel *kérygmatický model katecheze*, který dnes prožívá jistou renesanci (podrobněji viz poslední část článku o nových směrnicích). Kérygmatický model je založen na trinitárním christocentrismu a především na představení "živého" Boha, který působí v dějinách lidstva i v životním příběhu každého člověka. Z našich autorů se kérygmatickým přístupem inspiroval Hronek a zejména teologové, kteří působili v pastoraci. Byli to především Jan E. Urban, Adolf Kajpr a Silvestr Braitov.²⁴ Pro ilustraci cituji Braitovo vyjádření:

„Je to nauka krásná, životná, dovede získati a strhnouti a je skutečnou podstatou celého křesťanství. Dá se bez námahy a násilné umělosti soustřediti v ní jako v přirozeném středu celá křesťanská nauka. V tomto středu celé křesťanské nauce snáze rozumíme. Sledujte mé články o duchovním životě pro začátečníky. Je to pokus. Každý z kněží si může vytvořiti svůj pokus. Ale za ten pokus to věru každému stojí.“²⁵

Jan E. Urban vytvořil v tomto období dvě pozoruhodná díla, která bychom dnes přiřadili k etapě první evangelizace a k iniciační katechezi. *Slova víry v éteru*, která vyšla ve druhém vydání pod názvem *Cesty k víře* a obsahují texty ze dvou kurzů: kérygmatického a duchovně výchovného. Jsou určena zájemcům o křesťanskou víru z řad široké veřejnosti. Druhá publikace s názvem *Učení víry pro vstup dospělých do církve Kristovy*²⁶

²³ Podrobněji viz BOUMA, David. Kérygmatická teologie. In KOLEKTIV AUTORŮ. *Křesťanská iniciace*. České Budějovice: Halama, 2012, s. 62–70; ZIMMERMANNOVÁ, Marie. J. A. Jungmann a kérygmatický přístup ke katechezi. *Cesty katecheze* 2011, č. 1, s. 20–21.

²⁴ P. Jan Evangelista Urban, OFM (1901–1991); P. Adolf Kajpr, SJ (1902–1959); P. Silvestr Maria Braitov, OP (1898–1962).

²⁵ BRAITO, S. M. Kérygmatická theologie. In *Na hlubinu*, 1943, s. 125–126.

²⁶ URBAN, Jan E. *Učení víry pro vstup dospělých do církve Kristovy*. Praha: Bohuslav Rupp, 1947.

vznikla na základě dlouholeté zkušenosti s dospělými, kteří přišli „do farní kanceláře s touhou po Bohu a po církvi, do níž chtějí býti přijati“, jak napsal autor v úvodu. Příručka obsahuje katechismus pro dospělé, který se však od starých katechismů liší svou metodou. Ta je přizpůsobena myšlení moderního člověka. „Autor se snaží vysvětliti a ozřejmiti všechny pravdy tak, aby vynikla celá syntéza katolické nauky a posluchač aby viděl Boží Pravdu v její plnosti a celistvosti, ne jenom jako v kaleidoskopu v jednotlivých jejích částech a úsecích“, uvádí recenzent Václav Zima v časopise *Logos*.²⁷

K obnově katecheze v její teologické dimenzi dále patří návrat k Písmu svatému a k liturgii jako ke zdrojům katecheze, který je patrný zejména po druhé světové válce v díle Silvestra Braita a autorů sdružených v redakčním kruhu časopisu *Logos*.²⁸ Jednalo by se o velký průlom v metodice, pokud by se na něj v následujícím období navázalo.

Z díla českých teologů dále vyplývá, že počítali s uplatněním katecheze v pastoraci dospělých, kterým je třeba ukázat syntézu učení, duchovního a mravního života (Brait, Urban); při stanovování obsahu a metody brali ohled na víru a zralost katechizovaných (Heidler, Pecka);²⁹ zaměřovali se na proměnu vnitřních postojů a smýšlení a přesah do věčného života (Urban); kladli důraz na katechetovo důkladné studium teorie a na aktivní hledání vlastních cest (Urban); odmítali obranný postoj apologetiky a upřednostňovali pozitivní přístup k podávané nauce (Brait, Salajka³⁰); kladli důraz na církev jako na místo křesťanského života a na působení Ducha Svatého, který působí proměnu vnitřního života člověka, proto je třeba člověka vést „na hlubinu“ (Brait a jeho spolubratři).³¹

²⁷ ZIMA, Václav. Katechismus pro dospělé. In: *Logos. Časopis pro homiletiku a katechetiku*, 1946, č. 8 – 10, s. 76–77.

²⁸ Podrobně o tomto časopise viz ZIMMERMANNOVÁ, M. *ThDr. Josef Hronek jako katechetik a pedagog*, s. 74–75.

²⁹ Dr. Alexander Heidler, pastorální teolog (1916–1980); doc. ThDr. Dominik Pecka, OP (1895–1981).

³⁰ Prof. Antonín Salajka (1901–1975).

³¹ Podrobněji ke všem uvedeným teologům viz ZIMMERMANNOVÁ. *Vývoj katechetiky*, 3. kap.

V 60. letech se v Evropě začaly výrazněji prosazovat výsledky mezinárodního katechetického hnutí, k jehož protagonistům patřili výše zmínění teologové z Innsbrucku a jejich francouzští a belgičtí kolegové.³² Vrcholem bylo vydání prvního *Všeobecného katechetického direktoria* (1971) na základě přání koncilních otců (srov. *Christus Dominus*, 44). V teorii došlo ke zřetelnému odlišení katechetiky a náboženské pedagogiky, která se zaměřila na obecněji a šířeji pojatou náboženskou výchovu dětí a na jejich náboženskou zkušenost. Vznikly tak některé koncepty, z nichž je u nás nejrozšířenější koncept náboženské pedagogiky Franze Ketta a sr. Esther Kaufmannové, jehož počátky sahají do 70. let 20. stol.³³

Také u nás se přes velmi nepříznivé společenské prostředí a paralyzovanou činnost církve v praxi objevily přístupy a publikace, které odpovídaly vývoji moderní katechetiky v zahraničí. Jejich iniciátory byli převážně čeští teologové, kteří přestáli komunistická vězení a po svém návratu se opět pustili do pastorační práce. V období Pražského jara mohli svoji činnost rozvinout. V 70. a 80. letech v ní zpravidla pokračovali skrytým způsobem. Hlavními přínosy, které přinášejí jak práce českých teologů, tak zahraniční překlady, jsou:

- „pražští“ teologové spolupracující na Díle koncilové obnovy a píšíci pro časopis *Via*, později *Teologické texty*, položili svou činností základy novému přístupu ke katechezi s dospělými dialogickou formou³⁴ (Zvěřina, Mádr, Mandl, Bouše, Urban);
- pražské arcibiskupství vedené kardinálem Tomáškem zprostředkovalo vydání několika velmi podnětných překladů zahraniční katechetické literatury pro katechezi v rodinách; pro uvádění dětí do svátostného života; pro nový způsob výuky náboženství dětí v duchu osnov založených na kerygmatickém přístupu; pro chá-

³² Jedná se např. o Josepha Colomba a jezuity, kteří založili katechetický institut *Lumen vitae*. Viz <http://www.lumenvitae.be/>.

³³ Koncept je podrobněji charakterizován na stránkách Společnosti pedagogiky Franze Ketta na www.kett.cz.

³⁴ Do té doby byl aplikován přístup k formaci dospělých během slavení liturgie formou homilie.

pání katecheze jako výchovy ve víře (jejich autory byli přední protagonisté mezinárodního katechetického hnutí jako Klemens Tilmann v Německu, jako Jan Verdier ve Francii a patrně i jezuité z redakce předního belgického časopisu *Lumen Vitae*;

- byla otevřena nová témata: první hlásání víry; upřednostnění farní katecheze dětí před pouhou výukou náboženství; první svaté přijímání dětí bez předchozí „svaté zpovědi“; nový přístup ke katechismu (v souvislosti s Holandským katechismem; katechismus salesiána Oldřicha Meda³⁵), slavení mše svaté s dětmi;
- byl rozvíjen nový způsob pastorače s důrazem na výchovu víry a k apoštolátu laiků (Davídek; jiný typ apoštolátu rozvíjel Bárta a Urban);
- ve druhé polovině 80. let byla zahájena týmová spolupráce katechetů-laiků, řeholníků a kněží a jejich odborná formace na letních katechetických týdnech v Erfurtu; skrze tato katechetická setkání se mezi české kněze a katechety dostaly některé texty vycházející z nejnovějších katechetických přístupů (tyto texty byly později součástí skript sr. Concilie Novákové s názvem *Katechetika*³⁶).

Vývoj po roce 1989

Výuky katechetiky na teologických fakultách, které byly obnoveny v Praze a v Olomouci, a na nově vzniklé Teologické fakultě v Českých Budějovicích, se ujali zpočátku kněží, kteří měli bohaté zkušenosti z katechetické praxe, ale obor katechetika speciálně nestudovali: Bohumil Kolář (Praha, do roku 1998), Antonín Huvar (Olomouc, do roku 1993) a jeho nástupce Rudolf Smahel, Adolf Pintíř (České Budějovice). Významný vliv na podobu katecheze v praxi začala mít diecézní katechetická střediska, která organi-

³⁵ P. Oldřich Med, SDB se inspiroval kerygmatickým hnutím a vydal ve spolupráci s kardinálem Františkem Tomáškem třídílnou učebnici pro děti: *První učení o Bohu* (1984), *Dějiny spásy* (1985) a *Život z víry* (1986).

³⁶ Skripta byla vydána poprvé Katechetickým centrem pražské arcidiecéze v roce 1990, třetí přepracované vydání vyšlo roku 1997 po smrti autorky.

zovali a zpočátku formovali členové tzv. Interdiecézního katechetického týmu.³⁷ Bohumil Kolář a Rudolf Smahel stáli také u zrodu *Katechetických směrnic* vydaných ČBK v roce 1994 (dále KS 1994). V témže roce vyšel také český překlad *Všeobecného katechetického direktoria* z roku 1971 (dále VKD 1971).

Činnost diecézních katechetických středisek/center byla od počátku 90. let podřízena praxi, v níž se od předchozího období změnilo zejména to, že se církve mohla vrátit k vyučování dětí ve školách. Podpory služby v oblasti náboženského vzdělávání a katecheze s mladými a s dospělými se ujaly jiné instituce, v Praze to patřilo k posláním Pastoračního střediska zřízeného kard. Miloslavem Vlkem v roce 1991.³⁸ Katechetická střediska soustředila své síly na vytvoření nových osnov a učebnic pro výuku náboženství. Došlo k rozhodnutí přeložit rakouské učebnice založené na antropologickém přístupu a přizpůsobit metodiky poloviční časové dotaci na výuku náboženství u nás. Další vzdělávání katechetů a učitelů náboženství v katechetických kurzech a seminářích bylo orientováno zejména na uvedení nových metodických materiálů do praxe. Toto rozhodnutí a postup byly patrně klíčové pro další vývoj. Jedním z důsledků je, že se u nás neuplatnily přístupy deklarované ve *VKD 1971* ani v navazujícím *Všeobecném direktoriu pro katechezi* z roku 1997 (dále VDK 1997).³⁹ Direktorium vycházelo z výsledků katechetického hnutí, jehož protagonisté se shodli na potřebě vzájemného doplňování se kerygmatického a antropologického přístupu k obsahu katecheze. Byly formulovány tři základní velké katechetické modely: kerygmatický, antropologický

³⁷ Vedoucím týmu byl ThDr. Stanislav Prokop schválený pro pražskou diecézi kard. Tomáškem roku 1988. Tým byl tvořen zejména účastníky katechetických setkání, která se konala v 80. letech v Erfurtu během letních prázdnin celkem pětkrát. Organizovala je sr. Concilie Nováková. Podrobněji viz NOVÁKOVÁ, Concilie. *Dějiny katechetiky v Čechách a na Moravě*. Nepublikovaný rukopis, s. 203.

³⁸ Srov. <http://www.apha.cz/file/4457/z%C5%99izovac%C3%AD%20listina%20PS.jpg>.

³⁹ Tento dokument u nás vydal Sekretariát ČBK v českém překladu pod názvem *Všeobecné direktorium pro katechizaci* v roce 1998.

a prorocký (nazývaný také jako angažovaný)⁴⁰, které mohou být různě kombinovány. U nás se v oficiálně schválených a doporučených metodických materiálech pro náboženskou výchovu dětí uplatnil pouze model antropologicko-existenciální.

Nové přístupy na základě direktoria byly vyučovány na fakultách od konce 90. let. Prostor pro spolupráci mezi odborníky z fakult a z diecézních katechetických center byl vytvořen v rámci společných jednání Katechetické subkomise Komise pro katolickou výchovu ČBK. Jedním z plodů těchto diskusí byla např. série vědeckých konferencí, které fakulty připravily k aktuálním otázkám katecheze a náboženského vzdělávání.⁴¹ Domnívám se, že právě tyto konference byly důležitým podnětem k „pohybu“, který vyústil v přípravu projektu *Obnova katecheze a náboženského vzdělávání v České republice* zaštitěného Katechetickou sekcí ČBK. Prvním publikovaným plodem tohoto projektu je *Dokument o směřování katecheze a náboženského vzdělávání v České republice*, který budeme nyní analyzovat s cílem objevit, co nového přináší a jaké přístupy a praxi se snaží zachovat a rozvíjet.

Přínos Dokumentu o směřování katecheze a náboženského vzdělávání v České republice

Katechetické směrnice z roku 1994 ve svém závěru uvádějí, že jejich platnost je omezena až do vydání národního katechetického direktoria. Příprava národního direktoria však předpokládá proces, do něhož jsou zapojeni všichni, jimž má péče o výchovu víry věřících i o vytváření podmínek k první evangelizaci ležet na srdci, počínaje biskupy, dále členy jimi jmenovaných osob a orgánů (biskupští vikáři, odborní konzultanti z Katechetické sekce ČBK), ale také zástupci kněží, jáhnů a katechetů

⁴⁰ Srov. např. Kol. autorů. *Tabor. L'Enciclopedia dei catechisti*. Milano: Paoline, 1995, s. 128–132; ZIMMERMANNOVÁ, Marie. Modely katecheze v historii i aktuálně. *Cesty katecheze* 2010, č. 4, s. 20–23.

⁴¹ Přehled vědeckých konferencí a jejich výstupů viz <http://katechet.cirkev.cz/konference/>.

z praxe.⁴² K tak široké diskusi u nás nedošlo. V období mezi rokem 1994 a 2015 byly postupně podány dva návrhy na novelizaci katechetických směrnic, ani jeden však nebyl ČBK schválen. V letech 2009–2012 se uskutečnil proces přípravy nového dokumentu za podpory biskupa – delegáta ČBK pro katechezi, Mons. Karla Herbsta. DSKNV je výsledkem těchto diskusí a následného náročného připomínkového řízení.

ČBK předkládá nový dokument jako zásadní rámcové směrnice pro katechezi a náboženské vzdělávání všech věkových a sociálních skupin (srov. úvodní část, s. 4). To by mělo umožnit: 1. navázat spolupráci s institucemi, které se této oblasti služby slova v církvi věnují; 2. sjednotit přístupy k přípravě nových metodických materiálů pro katechezi a náboženské vzdělávání pro všechny skupiny adresátů. Kvalita nových materiálů by měla zaujmout odpovědné za katechezi a NV ve farnostech, kteří by pak měli mít zájem nejen o jejich uplatnění v praxi, ale v ideálním případě i o svoji vlastní přípravu na jejich efektivní využívání. Dokument DSKNV tedy má být vodítkem pro tvůrce materiálů i programů dalšího vzdělávání pro kněze, jáhny, katechety a učitele náboženství.

Nyní budeme charakterizovat pojetí jednotlivých prvků katecheze a NV v nových směrnicích (DSKNV 2015) a často k tomu využijeme srovnání s původními Katechetickými směrnicemi z roku 1994 (dále KS 1994), aby vynikla potřebná změna i kontinuita.

Identita, adresáti, místo a organizace katecheze a NV v pastoraci

Dokument KS 1994 vidí místo katecheze v současném poslání církve v oblasti služby slova v církvi a rozlišuje mezi evangelizací, katechezí, liturgickou a teologickou formou. Rozlišuje také různé formy katecheze a mezi nimi katechezi a vyučování náboženství ve školách, přičemž nedoporučuje zavádět odlišné způsoby těchto forem. Když jsem na toto téma mluvila před dvěma lety s katechetkami brněnské diecéze, bylo pro ně osvobozující slyšet, že tento přístup je dnes překonaný. Uvědomily si, že

⁴² Takový proces proběhl naposledy ve Francii a v Irsku. Francouzské výsledky komentoval L. Mellet v rozhovoru, který jsme uveřejnili v Cestách katecheze č. 2, 2014, s. 5–9.

se ve svých setkáních s dětmi ve školách snaží dostát nárokům katecheze a zároveň školního předmětu a snaží se tak o nemožné, což je pro ně frustrující.

Nejprve je třeba jasně říci, že církve evangelizuje vším, čím je a co koná. Nelze tedy stavět katechezi nebo vyučování náboženství ve školách mimo proces evangelizace. Obě formy jsou její součástí, každá má však jinou identitu (nejde o synonyma) a každá má své místo v jiné etapě procesu evangelizace (srov. DSKNV, čl. 5, 16–17, 21–29).

Od začátku 20. století se prosazuje názor, že katecheze je určena lidem každého věku. Její formu je třeba přizpůsobit věku, sociálnímu složení, prostředí, dosaženému vzdělání apod. V tom jsou oba dokumenty (KS 1994 a DSKNV 2015) ve shodě. Starší dokument postupuje od nejmladšího věku a podrobněji charakterizuje celkem deset nejen věkových, ale i vybraných sociálních skupin a řeší obtíže spojené s nabídkou jejich křesťanské výchovy a vzdělávání (srov. KS 1994, s. 13–20). DSKNV charakterizuje celkem pět skupin adresátů katecheze a NV: 1. dospělí; 2. zájemci o iniciační svátosti nebo o obnovu života z víry – děti i dospělí; 3. děti předškolního věku; 4. děti školního věku; 5. mladí lidé. Důraz je kladen na skupinu dospělých, a to ve shodě s VDK (čl. 59 aj.) a CT (čl. 43 a 46), neboť „dospělí jsou schopni učinit odpovědné rozhodnutí a zachovat mu věrnost“. Jako nejtěžší úkol pro praxi vnímám probouzení ochoty posunout se od náboženského vzdělávání dospělých formou přednášek s diskusí ke skutečné katechezi, která umožní účastníkům setkat se zde s Božím slovem a nechat se jím oslovit. Dospělými, kteří jsou ochotni se katechezi věnovat, bývají dnes rodiče dětí, zvláště před křtem dítěte, v rámci programů pro děti předškolního věku nebo iniciační katecheze před první svátostí smíření a přijímání eucharistie apod.⁴³

Za naplňování poslání církve v daném místě je zodpovědná celá farnost, neboť Bůh zahrnuje láskou a dary každého člověka a zároveň ho povolává, aby byl svědkem víry (srov. DSKNV, čl. 30). V menších farnos-

⁴³ Podrobněji o katechezi s dospělými viz např. BIEMMI, Enzo. Věřit v dnešní době jako „dospělý“, in *Cesty katecheze* 2010, č. 4, s. 8–10.

tech je jednodušší nabídnout a využít obdarování jednotlivců ve prospěch posláni celého společenství. Také by mělo být jednodušší zjišťovat potřeby a touhy členů farnosti i nových zájemců o víru a nabídnout jim pomoc a podporu. Ve větších farnostech je zjištění potřeb a možností neméně důležité, neboť církev je na všech úrovních zodpovědná za efektivní využívání potenciálu, který má v povoláních jednotlivců i v majetku. Nabízí se využít k potřebným zjištěním nástrojů, jako jsou dotazníkové průzkumy, ankety, besedy, analýza SWOT (silné a slabé stránky, příležitosti a rizika) a v neposlední řadě pastorační plánování. DSKNV v čl. 39 zmiňuje katechetický projekt farnosti, který má být součástí širěji pojatého evangelizačního plánu či projektu. Tento prvek je ve směrnících smysluplnou novinkou. Jednotlivá biskupství a jeho pastorační centra by v tom jistě měla jít příkladem (srov. DSKNV, čl. 44–45).

Obsah a cíle katecheze a NV

Pro křesťanskou víru člověka není prvořadé, nakolik zná základní modlitby a přesné formulace pravd víry, ale jaký má v sobě obraz o Bohu, o sobě samém, o církvi a o druhých lidech a nakolik jsou tyto obrazy formovány výchovou křesťanské víry. Člověk zpravidla skutečně jedná podle obrazů, které si vytvořil, a z nich také vycházejí jeho vnitřní postoje. Cílem veškeré výchovy víry je uvést člověka do společenství s Bohem a pomoci mu vztah s Bohem prohlubovat a setrvat v něm. K tomu je třeba poznání Božího zjevení a zejména „živení“ víry vědomou komunikací s Bohem skrze Boží slovo a jeho slavení v liturgii. Od toho se také odvíjejí obsahy a cíle katecheze a NV, které mají být konkrétně specifikovány s ohledem na další principy, které DSKNV formuluje v čl. 10–15, dále s ohledem na posláni církve, chápání základních vztahů mezi Bohem, člověkem, světem a církví (čl. 1–3) a dále na specifika adresátů katecheze (čl. 21 a celá III. část v čl. 49–67).

Původní KS 1994 se cíli katecheze a NV speciálně nezabývají, obsah je zde vymezen katechismem. Pro rychlou orientaci ke stanovení obsahů katecheze nám pomůže důraz papeže Františka na princip centrálního postavení kérymatu v jakémkoliv typu katecheze jakéhokoliv věkového

období člověka, nezbytnost mystagogické iniciace, důraz na cestu krásy a zejména sociální rozměr každé evangelizační činnosti (srov. DSKNV, čl. 12–15, ve kterých jsou uvedeny odkazy na *EG*).

Výše jsme poznamenali, že dnes je třeba brát v úvahu i specifické cíle náboženského vzdělávání, zvláště plní-li úlohu první evangelizace. To se týká zejména vyučování náboženství ve školách jako nepovinného předmětu, nebo vyučování v církevních školách. KS 1994 se jejich cíli a účelem nezabývají. V DSKNV jim jsou věnovány čl. 41 a 42. Neznamená to, že by výuka náboženství ve školách měla být „obecnější“ a nijak by se neměla dotýkat nitra žáka, jeho vnitřních postojů, životních cílů apod. Církev nesmí odhlížet od skutečnosti, že dítě či mladý člověk prožívá většinu svého produktivního času ve škole, která na něj v různých ohledech působí formálním způsobem. Přítomnost otázek pohledu víry na různé skutečnosti a prožívání vlastní spirituality je nutnou součástí prostředí, ve kterém se dítě a mladý člověk pohybuje, aby jeho formace byla celistvá a křesťanská víra byla neoddělitelnou součástí jeho života. Z toho také vyplývají zvláštní cíle, které budou podrobněji specifikovány v manuálech, jež se v současné době připravují jako navazující dokumenty na DSKNV.

Identita a osobnostní předpoklady katechety a učitele náboženství

Rozmanitost reálných podmínek pro katechezi a NV klade vysoké nároky na tzv. kompetence katechety a samozřejmě i na jeho osobnost. Roli katechety u nás plní ve velké míře kněží, a to zejména u dospělých a často také u dětí. Katecheta má v katechezi specifické postavení, které vyžaduje jiný přístup, než je tomu např. při slavení svátostí, při řešení různých pastoračních a jiných otázek a problémů a než je tomu při homilii. Čím jsou účastníci katecheze starší, tím více je třeba nechat prostor Duchu Svatému a vžít se do role toho, kdo se spolu s ostatními učí jako jejich starší bratr ve víře naslouchat Božímu slovu, rozjímat o jeho působení a hledat adekvátní odpověď na povolání, které nám Bůh dává. U dětí je hledání míry aktivity katechety ještě těžší. Vyžaduje schopnost pozorovat děti, výsledky tohoto pozorování správně vyhodnocovat a přizpůsobit tomu způsob svého jednání. Při vyučování náboženství plní katecheta roli učitele. Nemá však být

tím, kdo své žáky a jejich výkony hodnotí, ale podporuje žáky v učení, ukazuje nové souvislosti, motivuje je k zájmu apod.

V poslední době se často setkávám s tím, že se katecheti zajímají pouze o materiály pro mladší děti a říkají, že děti z druhého stupně základní školy „už na náboženství nechodí“. Důvody jejich nezájmu se hledají různě. Setkala jsem se i s opakovaným svědectvím, že zájem starších dětí oživil jiný přístup k obsahu výuky.

KS 1994 věnují předpokladům osobnosti katechety devět řádků: „aby měl děti rád a projevoval to drobnými skutky, žil evangelium v důvěrném spojení s Bohem a dokázal pomáhat dětem, kterým se kvůli výuce náboženství spolužáci posmívají“ (s. 8). Další nároky na znalosti a dovednosti katechetů lze vyčíst v částech o metodologii a v popisu jednotlivých skupin adresátů katecheze. Rozsáhlejší text je věnován základní a průběžné formaci katechetů a podmínkám pro udělování kanonické mise (s. 19).

DSKNV potvrzuje význam kanonické mise (čl. 31). V následujících čl. 32–35 specifikuje základní přehled kompetencí ke katechetické službě, způsob jejich nabývání, další předpoklady vzhledem k začlenění katechety do místního farního společenství a věnuje se také základní roli katechety a učitele náboženství. Ke konkrétnímu vyjádření pojetí a obsahu těchto služeb dojde v navazujících dokumentech, tzv. manuálech pro jednotlivé cílové skupiny účastníků katecheze a NV.

Metodologie a organizace

KS 1994 chápe metodu v katechezi jako „soubor vědomě zvolených a vykonaných kroků při postupu v katechezi“ (s. 10). Za prvky metodologie považuje osobnost a úlohu katechety, metody ve smyslu postupy, věroučné poučky, zkušenost, probouzení a rozvoj víry a společenství s Ježíšem mezi námi. Text naznačuje některé prvky vývoje, který se projevil zejména v katechetickém direktoriu.

DSKNV uplatňuje metodu v širším slova smyslu. Lze uvést, že ji v jednotlivých částech dokumentu postupně rozvíjí od nejobecnějších přístupů v I. části dokumentu ke konkrétním podnětům pro vybrané

skupiny adresátů katecheze a NV ve III. části. Ve druhé části nově zmiňuje význam formačního prostředí (čl. 18) a mezi základními prvky výchovného procesu nově uvádí model katechetického programu a výchovný styl, který dává do souvislosti s pedagogikou víry (čl. 20). K metodologii patří také vytvoření již zmíněného katechetického projektu farnosti (čl. 39) a zavedení mezigeneračních katechetických programů, které mají napomáhat k prožívání společenství ve farnosti i na úrovni sdílení víry.

Otázky metodologie jsou ještě složitější. Za klíčovou považuji otázku zdrojů katecheze. Dokážeme přetvořit praxi natolik, že lidem pomůžeme vrátit se ke zdrojům víry, jimiž je již tolikrát zmíněné Písmo svaté a porozumění symbolickému jednání při slavení liturgie? Pomůžeme jim prožívat jejich vlastní spiritualitu a její projevy ve shodě s obrazem Boha a vztahu lidí k němu, ke světu a k sobě navzájem, jak ho zanechal Ježíš církvi? Totéž se týká přijatých a preferovaných životních hodnot a vnitřních postojů k řešení životně důležitých otázek. V různých komentářích můžeme číst o katastrofální neznalosti křesťanů v oblasti základů vlastní víry. Při setkáních s katechety se však můžeme setkat na jedné straně s velkým nadšením, nasazením a láskou k Bohu a k lidem, kterým slouží, a vedle toho s obtížemi při práci s výše zmíněnými zdroji katecheze. Potíž je v tom, že chybí kritéria a pravidla, a pokud jsou známa, nejsou ctěna. Zvláště s biblickými texty se zachází velmi subjektivně a k liturgii se přistupuje jen zvnějšku. V mnohých ohledech se projevuje spíše legalistický (právní) přístup. Mystagogický rozměr katecheze je v praxi stále téměř neznámý.

Co se týká organizace katecheze a NV na diecézní a mezidiecézní úrovni, DSKNV konkretizuje v čl. 44 a 45 oblasti spolupráce. V čl. 45–48 je rozvedena potřeba koordinace ve všech oblastech katecheze a NV. Na diecézní úrovni k tomu má být určeno právě katechetické středisko/centrum (srov. čl. 44). Uskutečnění tohoto záměru předpokládá jednak odpovídající personální obsazení těchto center a jednak také spolupráci v této oblasti mezi sekcemi ČBK.

Závěrečné shrnutí

Katecheze a náboženské vzdělávání v České republice potřebuje obnovu jako přirozenou reakci na měnící se podmínky i na nové poznání, které nám bylo umožněno získat. Stávající praxe je do značné míry důsledkem předchozího vývoje. Představu o něm jsem se snažila zkonkretizovat v první části článku, a to na základě díla učitelů katechetiky, kteří působili na teologických fakultách v Praze a v Olomouci a formovali v této oblasti budoucí kněze, jáhny a některé katechety-laiky. Upozornila jsem i na významné „vlaštovky“ v působení a díle některých českých teologů, kteří se věnovali pastorači. V období totality se vyskytla řada dalších velmi nadějných počínů, ale žádný z nich se ještě po dlouhá desetiletí dostatečně neprojevil v oficiální linii formace katechetů a kněží k této službě.

Reflexe současné praxe vede pracovníky zodpovědné za katechetickou službu v diecézích a s nimi spolupracující odborníky z fakult k hledání nových přístupů a k zavedení těch, které jsou ověřeny mezinárodní zkušeností. Ve druhé části článku jsem se proto pokusila o komentář k nově vydanému dokumentu ČBK o směřování katecheze a náboženského vzdělávání v České republice, který ho rovněž srovnává s tím, co obsahují *Katechetické směrnice ČBK* z roku 1994. Ze srovnání vyplývá, že nejde o pouhé nahrazení starého novým, ale spíše o rozvinutí a podstatné doplnění již zavedeného. V několika případech nové směrnice opouštějí původní názory. Vzhledem k tomu, že naše církve má jak v diecézích, tak na fakultách velmi malý počet lidí, kteří se oblasti katecheze a NV věnují, je pravidlem, že ti, kdo připravují směrnice, zároveň odpovídajícím způsobem působí v teoretické přípravě i v praxi. O tuto skutečnost opírám naději, že se navrhované změny v praxi uplatní díky působení metodou osobních setkání a diskusí při základním i dalším vzdělávání kněží, jáhnů, katechetů a učitelů náboženství.

THLIC. ING. MARIE ZIMMERMANNOVÁ, TH.D.

Marie Zimmermannová je odbornou asistentkou katedry pastorální teologie a právních věd KTF UK v Praze, kde se v současnosti věnuje zejména didaktice katecheze a náboženského vzdělávání. Na této fakultě absolvovala v postgraduálním studiu obor pastorální teologie. Je vedoucí redaktorkou časopisu Cesty katecheze od jeho založení, tj. od roku 2009. Pracuje jako vedoucí Katechetického a pedagogického centra Biskupství královéhradeckého.

Email: zimmermannova@ktf.cuni.cz

Web: <http://www.ktf.cuni.cz/KTF-1344.html>

SHRNUTÍ:

Catechesis and religious education in the Czech Republic needs a renewal as a natural response to changing conditions and new knowledge that we have been able to obtain. The current practice is largely the result of previous development. The idea of it is specified in the first part of the paper, it is based on the work of teachers of catechesis who worked at theological faculties in Prague and Olomouc and formed future priests, deacons and catechism laymen. The paper also points the significant „swallows“ in the action and work of some Czech theologians who devoted themselves to pastoral work. During totality, there was a number of very promising achievements, but none of them have for decades been reflected adequately in the official line of the formation of catechists and priests for the service.

Reflections on the contemporary practice make the leading personnel responsible for catechetical ministry in the diocese and their co experts from different faculties explore new approaches and implement those that are certified by international experience. Therefore, the other part of the paper presents comments on the recently published document, the Czech Bishops Conference about the direction of catechesis and religious education in the Czech Republic, which is compared with the Catechetical CBC directive from 1994.